

ІНСТРУМЕНТИ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ РИЗИКАМИ ПІД ЧАС P2P-КРЕДИТУВАННЯ

THE P2P-LENDING'S FINANCIAL RISK MANAGEMENT TOOLS

Демченко О.П.

кандидат економічних наук,
доцент кафедри фінансів,
Вінницький торговельно-економічний інститут
Київського національного торговельно-економічного університету

Романовська Ю.А.

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансів,
Вінницький торговельно-економічний інститут
Київського національного торговельно-економічного університету

У статті досліджено механізм здійснення P2P-кредитування. Визначено основні ризики, що супроводжують здійснення пірингового кредитування, зокрема безпосередньо фінансові ризики, що пов'язані з перерозподілом фінансових ресурсів та ризиками, що впливають на фінансовий результат діяльності учасників пірингового кредитування. Систематизовано інструментарій мінімізації фінансових ризиків P2P-кредитування.

Ключові слова: пірингове кредитування, P2P-платформи, фінансові ризики, інструменти мінімізації фінансових ризиків P2P-кредитування.

В статье исследован механизм осуществления P2P-кредитования. Определены основные риски, сопровождающие осуществление пириногового кредитования, в частности непосредственно финансовые риски, которые связаны с перераспределением финансовых ресурсов и рисками, которые влияют на финансовый результат деятельности участников пириногового кредитования. Систематизирован инструментари минимизации финансовых рисков P2P-кредитования.

Ключевые слова: пириноевое кредитование, P2P-платформы, финансовые риски, инструменты минимизации финансовых рисков P2P-кредитования.

The article defines the P2P-lending's implementation mechanism. The main risks of peer lending were studied. In particular, the financial risks associated with the redistribution of financial resources and risks affecting the financial result of the activities of participants in peer lending are identified. Authors systematized the tools for minimizing financial risks of P2P lending.

Key words: peer-lending, P2P platforms, financial risks, the P2P lending's financial risk minimization tools.

Постановка проблеми. В сучасних умовах розвитку одним з альтернативних джерел фінансування малого та середнього підприємництва є пірингове (P2P) кредитування. Його динамічний розвиток зумовлений швидкістю доступу до фінансових ресурсів з будь-якої точки, а також низкою переваг порівняно з традиційним банківським кредитуванням. Однак, як і будь-які інші, послуги пірингового кредитування супроводжуються низкою ризиків, що зумовлює актуальність їх дослідження, виявлення та систематизації основних інструментів мінімізації ризиків.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичною базою дослідження стали праці закордонних вчених, таких як С. Лепро [1], С. Моннінгоф, А. Віндт [2], Дж.Д. Рот [3], Р. Уор-

дроп, Б. Жанг, Р. Роу, М. Грей [4], в яких започатковано розв'язання цієї проблеми.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Вітчизняні науковці не приділяють P2P-кредитуванню належної уваги, вчені [5; 6] розглядають його в напрямі спільного фінансування та краундфандінгу, аналітики [7; 8; 9; 10; 11] – як альтернативну банківському кредитуванню послугу. Проте практичний досвід впровадження цього механізму фінансування вже є у вітчизняних реаліях, що зумовлює необхідність наукового опрацювання цього феномена.

Формулювання цілей статті (**постановка завдання**). Метою статті є визначення організаційних основ функціонування та ризиків

P2P-кредитування на вітчизняному ринку фінансових послуг, формалізація основних інструментів управління ризиками під час P2P-кредитування (пірингового кредитування).

Виклад основного матеріалу дослідження. У попередньому дослідженні [12] проаналізовано теоретичні підходи до визначення «P2P-кредитування». На основі оцінювання практичного функціонування P2P-платформ встановлено, що P2P-кредитування – це система економічних відносин щодо видачі та отримання позик фізичними особами за допомогою онлайн-сервісів та P2P-технологій, які дають змогу взаємодіяти кредиторам з позичальниками безпосередньо шляхом реєстрації на інтернет-сайтах [12]. Окрім цього, у дослідженні проведено класифікацію пірингового кредитування за суб'єктами, які отримують позики, та за сегментом, на якому спеціалізується компанія/платформа. Це дало змогу виявити основні відмінності та переваги пірингового кредитування порівняно з банківським кредитуванням, а також перспективи його розвитку. Проте динаміка зростання P2P-платформ актуалізує визначення організаційних основ функціонування P2P-платформ, зокрема в Україні, а також ризиків P2P-кредитування на вітчизняному ринку фінансових послуг з метою формалізації інструментів управління цими ризиками, що сприятиме підвищенню ефективності співпраці, розвитку небанківського сектору та задоволенню потреби у фінансуванні на споживання чи на виробництво для фізичних осіб, осіб-підприємців, суб'єктів малого та середнього бізнесу.

Процес надання послуг P2P-кредитування умовно можна поділити на два етапи, а саме організаційний етап, безпосередньо етап надання та отримання позики. Організаційний етап P2P-кредитування схематично відображено на рис. 1 та включає:

- реєстрацію користувача та створення облікового запису в електронній системі P2P-платформи;
- укладання між виконавцем та користувачем договору шляхом прийняття публічної оферти;
- реєстрацію та верифікацію в електронній системі P2P-платформи банківської карти користувача;
- отримання статусу кредитора або позичальника;
- присвоєння кредитного рейтингу позичальнику;
- формування заявки на отримання/надання позики.

Основними суб'єктами операції P2P-кредитування виступають виконавець та користувач. Виконавцем є електронна платформа, що надає інформаційно-технологічні послуги та забезпечує простоту, доступність та безпечність операції кредитування. Тобто виконавець – це посередник між кредитором та позичальником,

що надає своїм клієнтам інтернет-майданчик, на якому вони реєструють свої заявки на отримання позики та пропозиції кредитування, укладають договір позики. Виконавець контролює виконання угоди (договору), крім цього, здійснює оцінювання платоспроможності позичальника, має право відмовити в розміщенні заявки ненадійного клієнта, отже, допомагає кредиторам в оцінюванні ризику. Слід зауважити, що виконавцями під час здійсненні операцій P2P-кредитування не є традиційні фінансові посередники (банки, кредитні спілки, макрофінансові організації).

Користувачами є кредитори та позичальники. Позичальниками виступають фізичні особи, фізичні особи-підприємці, юридичні особи (найчастіше підприємства малого та середнього бізнесу). А інвесторами (кредиторами) можуть виступати фізичні особи, юридичні особи (компанії), органи державної влади тощо [12].

На другому етапі відбуваються розміщення заявок та отримання/надання позик, що схематично відображено на рис. 2. Цей етап здійснення операції пірингового кредитування починається з розміщення заявок позичальником та кредитором. Ліва частина рис. 2 відображає проведення операції P2P-кредитування, коли позичальник здійснює пошук заявок на надання позики. Цифрою 1 на рис. 2 схематично означено процедуру розміщення заявки позичальником, в якій він вказує суму необхідної йому позики, а також сам визначає строк погашення та відсоткову ставку, прийнятні для нього. Далі (2) позичальник надсилає кредиторам пропозицію укласти договір позики на умовах позичальника. Якщо кредитор прийнятні такі умови, він акцептує заявку позичальника, що є фактом укладення договору (3). Всі процеси укладення договорів та перерахування коштів відстежуються в інформаційній системі P2P-платформи. Електронні примірники договору позики відправляються в електронні кабінети кредитора та позичальника, а також зберігаються в інформаційній системі P2P-платформи.

Протягом 24 годин від акцепту заявки позичальника кредитор зобов'язаний перерахувати кошти на банківську картку позичальника (4). Повернення позики кредитор відбувається у визначений в угоді термін та з урахуванням відсотків.

Коли кредитор здійснює пошук заявок на отримання позики, операція пірингового кредитування проводиться аналогічно попередньому варіанту (заявки шукає позичальник) з урахуванням додаткової операції, що відображено на рис. 2 та відзначено цифрами 1а–6а. У своїй заявці на надання позики кредитор визначає строк та відсоткову ставку за позиками (1а). Кредитор надсилає позичальнику оферту (2а); якщо умови позики задовольняють позичальника, він приймає заявку кредитора, про що оповіщає повідомленням (3а). Далі відбуваються

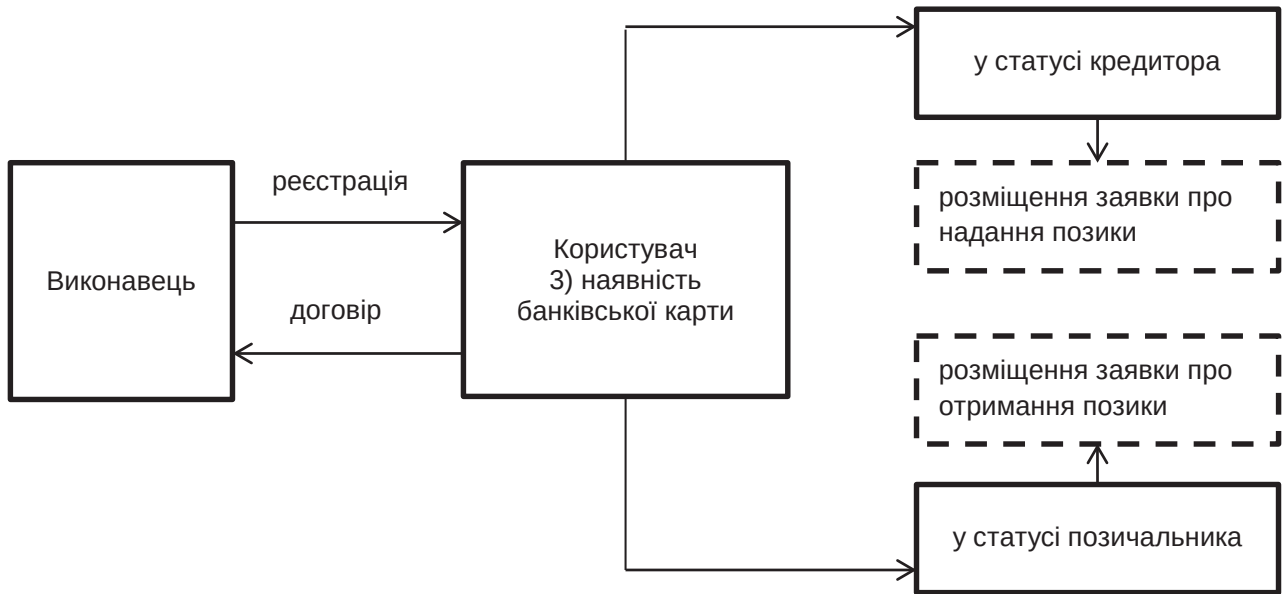

Рис. 1. Організаційний етап проведення операції P2P-кредитування

Джерело: розроблено авторами

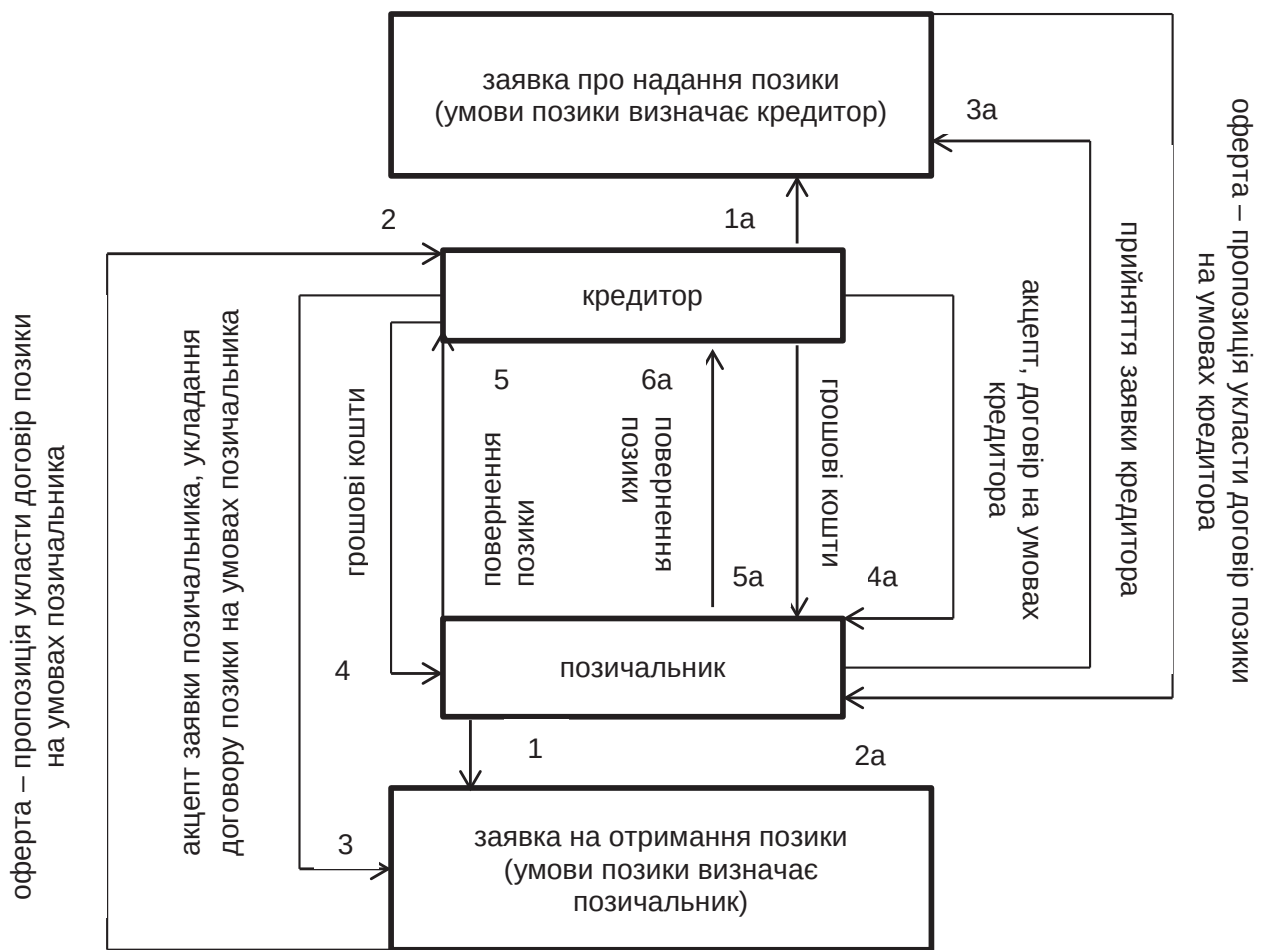

Рис. 2. Схема проведення операції P2P-кредитування

Джерело: розроблено авторами

укладання договору (4а), перерахунок коштів (5а) та повернення позики з відсотками (6а).

Дослідження механізму здійснення операцій пірингового кредитування дає змогу визначити основні фінансові ризики суб'єктів цієї фінансової послуги, що обумовлене потребою управління ними. Здійснення P2P-кредитування супроводжується наявністю кредитного, процентного та інфляційного ризиків, ризику неплатоспроможності, ризику відсутності забезпечення кредиту, тобто безпосередньо фінансовими ризиками, що пов'язані з перерозподілом фінансових ресурсів, а також ризиками, що впливають на фінансовий результат діяльності учасників суб'єктів пірингового кредитування (зокрема, технічний, операційний ризики та ризики погіршення рейтингів позичальників).

Основними фінансовими ризиками є кредитний ризик, ризик неплатоспроможності позичальника та ризик відсутності забезпечення кредиту, оскільки хоча процентний та інфляційні ризики присутні, проте рівень їх мінімізується короткострочковим характером пірингового кредитування, оскільки за короткий термін не встигають значно знецінитись кошти або суттєво змінитись відсоткові ставки на фінансовому ринку, а також високою дохідністю цих операцій для позичальника. Слід зауважити, що ці ризики мінімізуються в разі повернення кредитних коштів для кредитора, тому надалі говоритимемо про кредитний ризик, ризик неплатоспроможності позичальника та ризик відсутності забезпечення як про основні.

Кредитний ризик під час здійснення операцій пірингового кредитування пов'язаний з непогашенням основної суми боргу за кредитом та несплатою процентів за користування кредитом. Окрім того, для систематизації інструментарію управління кредитними ризиками пірингового кредитування велике значення має класифікація ризику за статусом позичальника на:

- кредитний ризик за операціями з фізичними особами;
- кредитний ризик за операціями з юридичними особами.

Ризик неплатоспроможності позичальника – нездатність позичальника виконувати свої зобов'язання за кредитами. Платоспроможність визначає здатність позичальника генерувати грошовий потік, достатній для погашення кредиту. Якщо позичальник не може повернути кошти вчасно, це зумовлює наявність кредитних ризиків для кредитора, а також додаткові ризики та фінансові витрати для позичальника у вигляді штрафів та пені. Якщо позичальник не повертає коштів взагалі, він несе ризики погіршення свого кредитного рейтингу, що впливатиме на його подальші можливості доступу до кредитних ресурсів. Оцінка ризику неплатоспроможності під час пірингового кредитування визначає не лише можливість повернути основну суму боргу та відсотки за ним, але й бажання позичальника виконати свої зобов'язання.

Ризик відсутності забезпечення кредиту несе кредитор, оскільки механізм здійснення пірингового кредитування у вітчизняних умовах не передбачає мінімізацію кредитних ризиків за рахунок застави цінностей або інших засобів, передбачених чинними нормативними актами, які слугують для кредитора гарантією повного та своєчасного повернення позичальником отриманої позики та сплати ним встановлених відсотків.

Для мінімізації ризиків пірингового кредитування доцільно застосовувати такий інструментарій: зокрема, розробка та ведення відповідної інформаційної політики P2P-платформи, використання скорингової моделі оцінювання кредитоспроможності позичальників, застосування рейтингів позичальників, адміністративні інструменти, узгодження дій з P2P-платформою, створення фондів забезпечення, державне регулювання, гарантії та підтримка (рис. 3).

Інформаційна політика P2P-платформ включає заходи щодо максимального збору інформації про потенційних позичальників, збереження всіх укладених договорів в електронному вигляді в системі, вимоги гарантованості легітимності та прозорості руху грошових коштів у системі. З іншого боку, існує у закордонних P2P-платформ (платформа "Market invoice") вимога до підприємств, що є учасниками платформ, надавати їй результати фінансових перевірок та перевірок на наявність шахрайства. Платформи гарантують, що не буде нанесено шкоди діловій репутації клієнта, а платформа не звертатиметься до третьої особи для перевірки наданих клієнтом даних без його згоди [13].

Компанії, які є позичальниками платформ, повинні мати узгоджений з платформою план дій на випадок того, якщо платформа буде не в змозі функціонувати, проте погашення наданих кредитів все одно буде продовжено, а кредитори не понесуть збитки.

Одним з дієвих інструментів мінімізації фінансових ризиків є створення резервних фондів, що гарантуватимуть повернення коштів кредиторам за «проблемними» кредитами. Зокрема, пірингова платформа Rate Setter створює спеціальний резервний фонд, що фінансується з «хороших» кредитів [13].

Державне регулювання розвитку пірингового кредитування та забезпечення захисту інтересів споживачів фінансових послуг включає законодавче визначення механізму здійснення пірингового кредитування, встановлення відповідальності за порушення зобов'язань, гарантування повернення коштів кредиторів та підтримку. Зокрема, у Великобританії наявне юридичне визначення P2P-кредиту (Regulatory Activities Order 36H) [14]. Британські P2P-платформи створили власний орган, а саме Фінансову Асоціацію (P2PFA) [13]. Окрім цього, для підтримки сектору P2P-кредитування "British Business Bank" і деякі муніципалітети розмістили через P2P-платформи засоби для підтримки сегменту

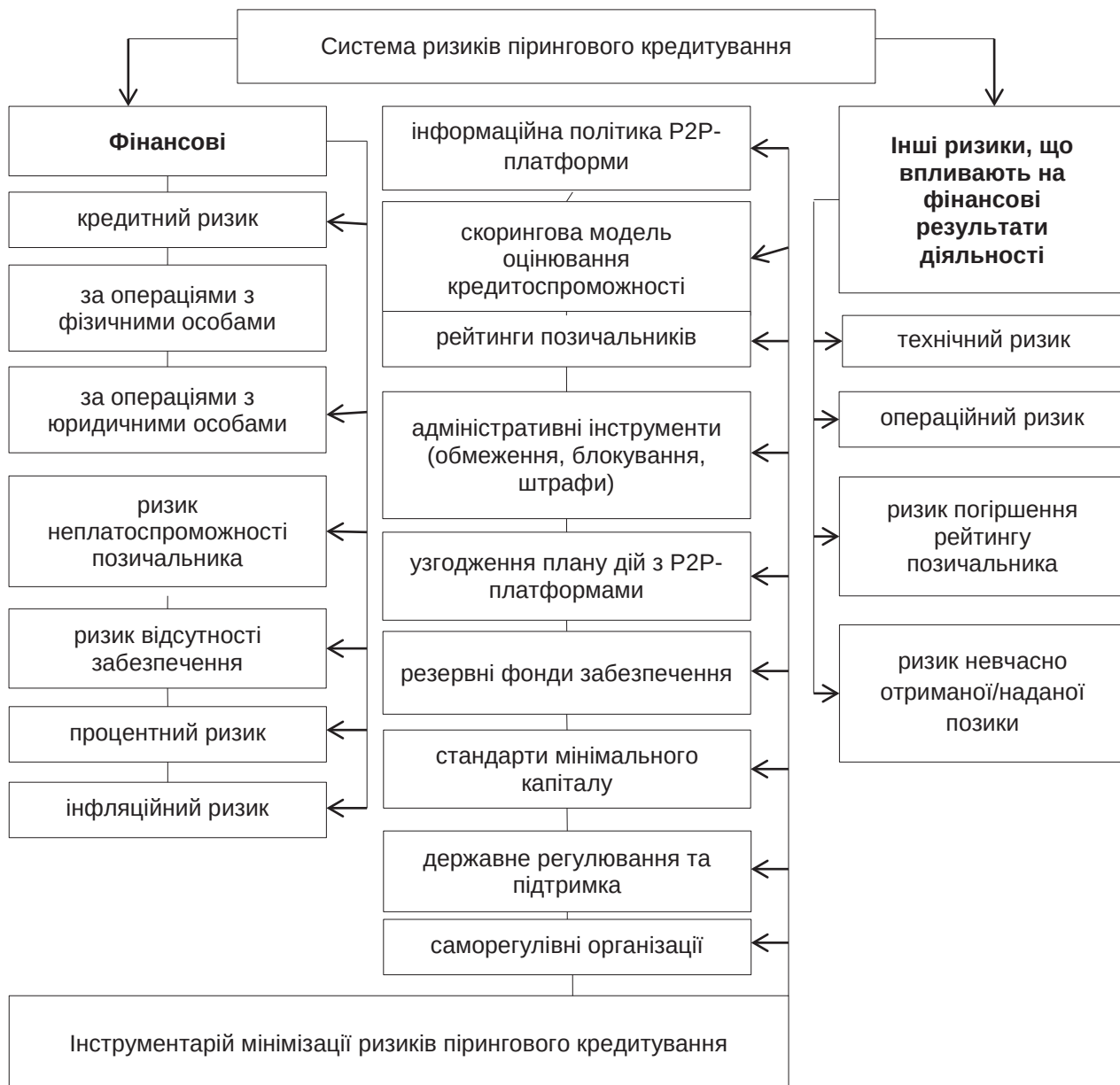

Рис. 3. Інструментарій мінімізації ризиків пірингового кредитування

Джерело: систематизовано авторами на основі джерел [15; 16; 17; 18; 19]

кредитування для досягнення виробничих цілей. Тобто місцеві органи влади виступили кредиторами, реалізуючи фінансову підтримку соціально-економічних цілей. Сегмент пірингового кредитування у Великобританії включено в програму Individual Savings Account (ISA) [13], що не обкладається податком з метою активізації та диверсифікації об'єктів інвестування [13].

Використання скорингової моделі дає змогу оцінити кредитоспроможність користувача, надати йому статус Позичальника та визначити рейтинг користувача, що впливатиме на його можливості отримати кредит, а також на відсоткову ставку за позицію. В системі пірингового кредитування чим вище рейтинг позичальника, тим нижче відсоткові ставки за позиковими коштами.

На кредитний рейтинг користувача впливає інформація, що подається ним в анкеті, додаткова інформація про користувача та його майновий стан, історія укладених та виконаних договорів позики користувача у Системі та даних, отриманих від довідкових агентств та кредитних бюро (наприклад, Українське бюро кредитних історій, Equifax, Experian). Чим більше інформації про себе надає користувач, чим більше у нього належними чином виконаних договорів позики, тим вище кредитний рейтинг, що йому присвоюється.

У вітчизняних умовах під час пірингового кредитування застосовуються адміністративні інструменти мінімізації фінансових ризиків, зокрема:

- обмеження на розміщення заявок за кількістю, за сумою позики;
- обмеження заявок на отримання позики, що можуть бути акцептовані кредитором за кількістю одночасно акцептованих та за сумою;
- встановлення максимальної та мінімальної суми позики чи сукупності позик;
- встановлення максимального терміну позики;
- блокування можливості акцептувати заявки позичальників;
- блокування можливості розміщення заявок;
- штрафи за порушення вимог.

Слід зауважити, що, окрім зазначених адміністративних інструментів мінімізації ризиків пірингового кредитування, у вітчизняній практиці застосовується скорингова модель оцінювання кредитоспроможності та формування рейтингів, а також частково інструменти інформаційної політики P2P кредитування, зокрема заходи щодо максимального збору інформації

про потенційних позичальників, збереження всіх укладених договорів в електронному вигляді в системі. Інші інструменти використовуються в зарубіжній практиці та вбачаються необхідними до впровадження у вітчизняну, насамперед державне регулювання та гарантії, створення резервних фондів та стандартів до мінімального розміру капіталу.

Висновки. Аналіз зарубіжного досвіду свідчить про те, що пірингове кредитування здатне вирішити проблему обмеженості фінансових ресурсів суб'єктів малого та середнього бізнесу. За державної підтримки це може слугувати фактором розвитку небанківського сектору фінансового ринку, що актуально для України з її банкоцентричною моделлю, та виступати інструментом реалізації соціально-економічних завдань держави. Це зумовлює необхідність розроблення та впровадження цілісного механізму управління фінансовими ризиками пірингового кредитування, а також становить перспективи подальших розвідок у цьому напрямі.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Lepro S. Prosper Ditches Auction Pricing for Model Like P-to-P Rival's. *American Banker*. Retrieved July 31, 2012. URL: <https://www.americanbanker.com/news/prosper-ditches-auction-pricing-for-model-like-p-to-p-rivals>.
2. Moenninghoff S., Wieandt A. The Future of Peer-to-Peer Finance. *Zeitschrift für Betriebswirtschaftliche Forschung*. August/September 2013. P. 466–487. URL: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2439088&rec=1&srcabs=1936057&alg=1&pos=7.
3. Roth J.D. Taking a Peek at Peer-to-Peer Lending. *Time*. March 22, 2013. URL: <http://business.time.com/2012/11/15/taking-a-peek-at-peer-to-peer-lending>.
4. Wardrop R., Zhang B., Rau R., Gray M. Moving Mainstream. *The European Alternative Finance Benchmarking Report*. University of Cambridge and EY. February 2015. URL: <https://www.jbs.cam.ac.uk>.
5. Петрушенко Ю.М. Новітні підходи до фінансування розвитку місцевих громад: від реконізму до P2P-кредитування. *Вісник Української академії банківської справи*. 2014. № 1. С. 90–94.
6. Стрільчук Ю.І. Інноваційні підходи до банківського кредитування населення. *Економіка і суспільство*. № 8. 2017. С. 684–689.
7. Демінський С.В. Як трансформувалося P2P-кредитування в Україні. 2016. URL: <http://news.finance.ua/ua/news/-/371527/sergij-deminskyjaktransfor-muvalosya-r2r-kredytuvannya-v-ukrayini>.
8. Ринок P2P-кредитування в Україні досяг 5 млрд. грн. *Фориншурер*. URL: <https://forinsurer.com/news/16/12/15/34673>.
9. P2P- и P2-кредитование активно замещает классические банковские кредиты и депозиты. *TCH.ua*. URL: <https://ru.tsn.ua/groshi/p2p-i-r2v-kreditovanie-aktivno-zameschaet-klassicheskie-bankovskie-kredity-i-depozity-590062.html>.
10. Особенности P2P-кредитования в Украине и мире. *Фінансовий портал України*. 2017. URL: <https://1fin.biz/osobennosti-p2p-kreditovaniya-v-ukraine-i-mire>.
11. Федорчук А.В. Кредиты без посредников. *Дзеркало тижня*. 2017. № 37. URL: <https://zn.ua/business/kredity-bez-posrednikov-otechestvennym-zaemshikam-predlagayut-samim-iskat-sebe-kreditorov-.html>.
12. Демченко О.П. Peer-to-Peer кредитування як інноваційний продукт на ринку фінансових послуг. *Приазовський економічний вісник*. 2017. № 4 (04). С. 80–85.
13. P2P-инвестирование как альтернативная финансовая услуга. Вебинар «Монреальской группы» (16 октября 2015 года). Департамент поддержки малого и среднего предпринимательства Внешэкономбанка, 2015. 24 с. URL: www.veb.ru/common/upload/files/veb/inter/mg/20151016_pr3.pdf.
14. The Financial Services and Markets Act 2000 (Regulated Activities) Order 2001 (SI 2001/544): Regulatory Activities Order 36H approved by both Houses of Parliament UK. URL: <https://www.legislation.gov.uk/uksi/2001/544/contents/made>.
15. Funding Circle. URL: www.fundingcircle.com.
16. Peer to Peer Lending & Alternative Investing. *Lending Club*. URL: <https://www.lendingclub.com>.
17. Prosper: Personal loans made easy. *Prosper*. URL: <https://www.prosper.com>.
18. Zopa.com: Simple loans & smart investments. *Zopa*. URL: <https://www.zopa.com>.
19. The Mscroloans: онлайн-сервіс. URL: <https://microloans.io.ua>.